

TRANSYLVANIA
TRUST

Patrimoniul (construit):
cum poate deveni
o experiență inedită

rezumatul prezentărilor
din cadrul workshop-ului pe tema
monumentelor istorice

CLUJ-NAPOCA | 2024

© Transylvania Trust 2024

Autori:

Eke Zsuzsanna

Sipos Dávid

Kiss-Tamás Ágnes

Traduceri:

Szász Augustza, Eke Zsuzsanna

Fotografii:

Képiró Dorottya

Grafica / tehnoedactare:

Könczey Elemér, IDEA PLUS

Sponsor:

Nemzeti
Kulturális
Alap

PREFAȚĂ

Fundația Transilvania Trust a întreprins restaurarea și revitalizarea Castelului Bánffy de la Bonțida încă de la începutul anilor 2000, castelul fiind integrat în viața culturală și turistică internațională deja de la demararea procesului de restaurare, cu scopul de a atrage un grup țintă variat (adulți, vizitatori din țară și din străinătate, profesioniști: arhitecți, arheologi, ingineri, manageri etc., grupuri școlare, copii, turiști), ceea ce a contribuit și continuă să contribuie în mod semnificativ la promovarea acestui sit.

Reinterpretarea și integrarea monumentelor istorice în viața societății este o sarcină importantă și de actualitate a valorificării patrimoniului construit, care începe cu prezentarea și promovarea acestor monumente. În Transilvania, un număr din ce în ce mai mare de monumente istorice retrocedate și/sau parțial/total restaurate își caută locul și rolul în viața comunităților mai mari sau mai mici, iar prezentarea lor autentică este responsabilitatea istoricilor de artă și a ghizilor turistici. În cadrul cursului de formare „Patrimoniul (construit): cum poate deveni o experiență inedită”, organizat în perioada 6-7 martie 2024, am oferit studenților, tinerilor aflați la începutul carierei, precum și ghizilor activi sfaturi utile teoretice și practice privind prezentarea patrimoniului construit și ghidajul turistic. Publicația prezentă conține rezumatele și imaginile prezentărilor susținute în cadrul workshop-ului.

Revitalizarea monumentelor istorice din Transilvania

Studiu de caz: Revitalizarea Castelului Bánffy de la Bonțida

Revitalizarea monumentelor istorice nu este doar o sarcină arhitecturală, ci și o activitate de importanță culturală și socială, menită să păstreze valorile trecutului și să le transmită generațiilor viitoare. În cele ce urmează, vom analiza cazul Castelului Bánffy de la Bonțida, ca exemplu pentru o serie de activități cu obiective și grupuri țintă variate ce pot oferi un viitor monumentului, precum și patrimoniului construit în general.

Castelul, cunoscut în perioada sa de glorie drept Versailles-ul Transilvaniei, a evoluat treptat începând din secolul al XVI-lea și a ajuns la forma sa finală pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Ultimul proprietar care locuia în castel, contele Miklós Bánffy, avea o preocupare constantă pentru îngrijirea acestei moșteniri, însă nici el nu a putut împiedica jefuirea și incendierea castelului la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, apoi naționalizarea și neglijarea acestuia timp de decenii. Astfel, la înființarea în 1996 a Fundației Transilvania Trust, castelul era într-o stare avansată de degradare, ajuns ruină ce și-a pierdut o mare parte a valorilor patrimoniale. Fundația și-a asumat sarcina de a îngriji, restaura și revitaliza castelul. În 2003, a preluat administrarea sa de la statul român, iar după ce în 2007 contesei Katalin Bánffy i s-a retrocedat moștenirea familială, Fundația a concesionat ansamblul monumental pentru 49 de ani, devenind restauratorul, utilizatorul și administratorul acestuia.

Demararea lucrărilor de restaurare a fost posibilă deja în 1999, datorită unui acord interguvernamental româno-maghiar. Cu toate acestea, a fost, de asemenea, importantă sensibilizarea opiniei publice: datorită eforturilor depuse de Fundație, în anul 2000, castelul a fost inclus pe lista World Monuments Watch a celor mai periclitate 100 de clădiri din lume. Datorită dimensiunilor,

valorii arhitecturale și istorice, precum și a gradului de degradare, restaurarea și utilizarea castelului s-a dovedit a fi o sarcină complexă, care poate fi efectuată cu succes numai prin aplicarea unei strategii potrivite de lungă durată și prin colaborare internațională.

Continuitatea lucrărilor de restaurare a fost și este asigurată de Programul internațional de specializare în reabilitarea patrimoniului construit, care a fost organizat la castel începând cu 2001. Acesta a contribuit la punerea în siguranță și restaurarea continuă a castelului, având în același timp scopul promovării excelenței în reabilitarea patrimoniului construit, în mod specific specializarea în meseriile tradiționale din domeniul construcțiilor, necesare pentru restaurarea și întreținerea clădirilor istorice. Până în prezent, au lucrat la castel mai mult de 3000 de participanți din întreaga lume. În 2008, programul de specializare a primit premiul Europa Nostra. În afară de acest program, restaurarea castelului se asigură prin diverse granturi, programe, donații și finanțări. Astfel,

Revitalizarea monumentelor istorice nu este doar o sarcină arhitecturală, ci și o activitate de importanță culturală și socială...

Fundația este recunosătoare acelor fundații private din Anglia și Statele Unite care au sprijinit-o de la început, precum și guvernului maghiar, care în ultimii cinci ani a făcut posibilă consolidarea structurii clădirii principale și restaurarea parțială a aripii de vest. În prezent, lucrările se concentrează asupra restaurării fostei remize de trăsuri și a grajdurilor.

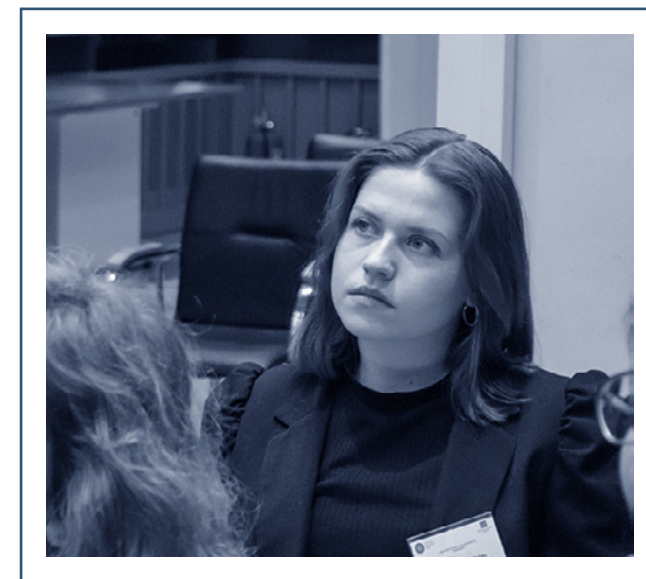
Utilizarea imediată a spațiilor restaurate a fost un deziderat de la începutul procesului: cafeneaua culturală funcționează în turnul renașcentist al clădirii bucătăriei din 2001, în 2005 s-a deschis Centrul de specializare în reabilitarea patrimoniului construit în recent restaurata clădire Miklós, în același timp amenajându-se în cele două clădiri spații de cazare, o bucătărie și o sală de mese ce merită programele de vară. În 2006-2007, s-a finalizat renovarea parțială a clădirii grajdului și restaurarea capelei din clădirea principală, care a fost apoi utilizată ca centru cultural și comunitar. În clădirea remizei de trăsuri se va crea un atelier de tâmplărie tradițională, iar grajdurile vor fi folosite ca spațiu pentru diverse evenimente.

În timp, mai ales începând cu cel de-al doilea deceniu al acestui secol, **atenția s-a îndreptat și spre clădirea principală a castelului**. Acest corp, care de atunci este restaurat parțial, găzduiește în prezent expoziții, recepții și alte evenimente. Printre punctele de atracție se numără expoziția interactivă trilingvă „Câmpurile de forță ale lui Miklós Bánffy”, care prezintă cele mai importante momente din activitatea politică și cultură a fostului proprietar al domeniului de la Bonțida, „Experience Room”, o instalație ce utilizează realitatea virtuală și augmentată pentru a evoca spațiile de odinioară ale castelului, expoziția „Castele și cetăți de pe Valea Someșului”, care îndreaptă atenția spre alte monumente

din regiune, periclitate sau având o soartă mai prielnică, precum și expoziția digitală „Statuile pierdute ale Castelului Bánffy de la Bonțida” vernisată la începutul acestui an, care prezintă, cu ajutorul unor modele 3D, toate sculpturile însă existente și identificate ale fostei galerii de sculpturi baroce a castelului.

Castelul a devenit, de asemenea, un spațiu dedicat artei contemporane. În cadrul unor proiecte europene, am avut ocazia de a colabora cu artiști tineri și experimentați, iar programul nostru Artists in Residence, organizat până acum de două ori, a îmbogățit de-a lungul anilor oferta artistică a castelului cu o serie de așa-numite lucrări de artă site-specific (concepute pentru un anumit sit sau spațiu).

Desigur, **procesul de revitalizare** înseamnă și faptul că această locație este deschisă aproape în fiecare zi, că

Scopul acestor activități este de a asigura funcționarea durabilă și sustenabilă a castelului ca un spațiu cultural și comunitar...

vizitatorii, în plus față de expozițiile menționate mai sus, pot descoperi și valorile patrimoniului ale castelului, că încercăm să-i informăm cu ajutorul unor panouri, publicații sau pliante și că organizăm diverse evenimente și activități destinate publicului larg. Asta fiindcă aveam și avem în continuare nevoie de sprijinul comunității pentru a desăvârși restaurarea și revitalizarea castelului, iar calea cea mai prielnică pentru a atinge acest țel este de a implica comunitatea, de a face ca oamenii să simtă că acest castel le aparține și lor. Merită a fi menționate Zilele Porților Deschise organizate de două ori pe an, când cei mari sunt așteptați cu vizite ghidate, vernisaje, prezentări de carte, momente muzicale etc., iar cei mici cu activități destinate copiilor sau spectacole de teatru de păpuși. Tot pentru cei mici organizăm Zilele Patrimoniului și tabere pe timpul verii, fiindcă ei vor moșteni monumentele noastre, fiind important să învețe să înțelegă și să înțeleagă patrimoniul de la o vârstă fragedă.

Castelul Bánffy de la Bonțida și-a deschis porțile și pentru alte evenimente. Cele mai cunoscute sunt TIFF – Transilvania International Film Festival, care organizează proiecții de filme în curtea castelului deja din 2010, și festivalul de muzică Electric Castle, care a fost gândit pentru acest sit încă de la început, contribuind la extinderea ofertei culturale a castelului și la promovarea sa începând din 2013. Desigur, locația este disponibilă și pentru evenimente de tip team-building, precum și pentru nunți.

Scopul acestor activități este de a **asigura funcționarea durabilă și sustenabilă a castelului** ca un spațiu cultural și comunitar, precum și de a integra monumentul în conștiința publică, creând o comunitate care dorește să folosească castelul și care este dispusă să transmită valorile sale generațiilor viitoare, deoarece dorința noastră

a fost și este ca reședința contelei Miklós Bánffy să găzduiască artiști, vizitatori, tineri și vârstnici, pe toți cei care se bucură de rezultatele muncii noastre. Pentru că, încă o dată, revitalizarea monumentelor istorice nu este doar o sarcină arhitecturală, ci și o activitate de importanță culturală și socială.

Cum ne facem ghizi?

Sipos Dávid

Am putea da un răspuns spiritual și amuzant: **Să nu ne facem!** Cei care practică această profesie îi cunosc, desigur, și dezavantajele, dar cel mai probabil la întrebarea Cum este să fii ghid turistic? vor răspunde că e Bine. De data aceasta, însă, nu ne vom lupta cu argumentele pro și contra și nici nu vom face vreo analiză SWOT, așa cum nici asistența turistică nu este o rețetă de mâncare care, dacă este gătită corect, va fi cu siguranță delicioasă. Să presupunem că motivația intrinsecă există deja, deoarece fără ea – pentru a continua analogia cu rețeta de mai sus – mâncarea va fi fadă. Deoarece asistența turistică înseamnă contact cu oameni, constrângerea sau apatia se observă rapid, și suntem convinși că în această profesie șoriceii gri nu rezistă prea mult. Dar dacă motivația interioară există, alegerea carierei va duce cu siguranță la întrebarea din titlu, iar noi vom face tot posibilul să răspundem la această întrebare.

Mrožek poate fi citat și pe această temă: **fără carte de identitate, nu ești un om, iar situația e la fel și în cazul ghizilor.** Pentru a exercita această profesie în cadrul legal, aveți nevoie de diplomă și de o licență de ghid. Cum se obține o diplomă?

În țara noastră, **specializarea universitară în acest domeniu a evoluat într-un mod destul de interesant.** Aproape toate universitățile de renume și prestigiu la nivel național oferă diplome de licență și masterat în specializarea turism (geografia turismului, turism cultural etc.) la facultățile de geografie sau istorie, ceea ce, chiar dacă nu e indispensabil, este o parte utilă a dezvoltării profesionale. Acesta le prezintă și aprofundează cunoștințele studenților în materie de concepte de geografie, istorie și istoria artei, pe care le pot utiliza în cazurile în care nu au suficient timp pentru a se pregăti înainte de vizita ghidată. Având cunoștințe de

bază adecvate, vă puteți scoate din impas. Un moment memorabil a fost atunci când am fost într-o excursie profesională cu studenții de la turism cultural, în timpul căreia studenții au făcut tururi ghidate la câte un sit, conducându-și pe rând colegii care erau grupul de turiști ghidați. Unul dintre studenți se strecurase în excursie nepregătit, iar noi ne-am așteptat ca prezentarea să fie cam de aceeași lungime și conținut ca și pregătirea sa. Studentul nu s-a panicat, și-a luat câteva momente pentru a examina clădirea, urmate de o descriere de istoria artei care ar fi fost demnă de publicare. Deci, acesta a fost prezent nu doar fizic, ci și spiritual la cursurile din facultate, punând mai apoi în practică la fața locului ceea ce învățase. Așadar, anii de studiu și pregătire dau roade, dar nu sunt obligatorii pentru a fi ghid. Sau invers: o diplomă universitară arată bine înrămată pe perete, dar nu face posibilă conducerea unui grup.

În momentul de față, Ordinul 180/2023 a Ministerului Economiei, Antreprenoriatului și Turismului reglementează formarea și angajarea ghizilor turistici, dar și actul normativ anterior avusese o prevedere similară: pentru

a lucra ca ghid turistic, trebuie să fi absolvit o formă de învățământ de specialitate. Există mai multe modalități de a face acest lucru, dar toate au un numitor comun: sunt cursuri cu plată. În Cluj-Napoca, avem Universitatea Babeș-Bolyai (UBB), diverse agenții de turism cu acoperire națională sau școli specializate într-o gamă variată de cursuri pentru adulți. Pe cât de multe, pe atât de variată calitatea și nivelul de formare oferite. În multe cazuri, nu există nicio garanție a calității, iar pregătirea practică este considerată slabă, însă rezultatul final este cel puțin o diplomă de ghid național de turism și de agent de turism, care nu e doar de înrămat, ci e și utilizabilă. Pentru a le obține, trebuie să cunoașteți cel puțin o limbă de circulație (engleză, germană, franceză etc.) și să puteți dovedi că o cunoașteți. Trebuie menționat aici că, dacă doriți să vă specializați în asistență turistică și anume, vizați o anumită țară, doriți să lucrați ca ghid turistic extern sau să asistați turiști care vorbesc o anumită limbă, evaluând cererea de pe piață, trebuie, bineînțeles, să învățați limba respectivă, chiar dacă aceasta nu este atât de răspândită. Iar după obținerea diplomei (diplomelor), candidatul poate solicita ecusonul de la Ministerul Turismului prin care le dovedește instituțiilor că este autorizat să conducă turiști în țară.

Ne putem întreba în mod legitim **de ce formarea universitară nu ne aduce o diplomă și un ecuson de ghid turistic și agent de turism?** Sunt convins că este din cauza lobby-ului pentru formare profesională. Atâta timp cât acest sistem este în vigoare, studentul va plăti pentru orice școală scumpă dacă doar diploma școlii respective e acceptată. Acest lucru, evident, îl pot schimba partidele politice și guvernul, și ar fi binevenit dacă ar ridica statutul învățământului universitar în loc să avantajeze niște firme organizatoare de cursuri private dubioase. Dar în acest domeniu ar trebui să se schimbe și pregă-

tirea universitară: ar trebui să se pună mai mult accent pe formarea practică, deoarece această profesie poate fi cu adevărat testată și învățată doar în lumea reală. Ar trebui să se ofere sprijin juridic și material în acest sens, astfel încât universitatea, chiar și în cooperare cu birourile de turism, să poată transforma studenții în profesioniști pe rutele turistice „reale”. Noua ordonanță privind ghizii turistici nu face nicio referire la acest aspect, astfel încât nu se preconizează nicio schimbare în viitorul apropiat.

Și dacă candidatul a învățat și a dobândit toate aceste lucruri, s-a dus la toate birourile, a rezolvat cu toți funcționarii din birou în birou și a făcut toate aranjamentele: cum poate să profeseze? Aceasta trebuie să fie o decizie personală: vreți să lucrați cu normă întreagă sau cu jumătate de normă și ce formă de muncă vi se potri-

...fără carte de identitate, nu ești un om, iar situația e la fel și în cazul ghizilor.

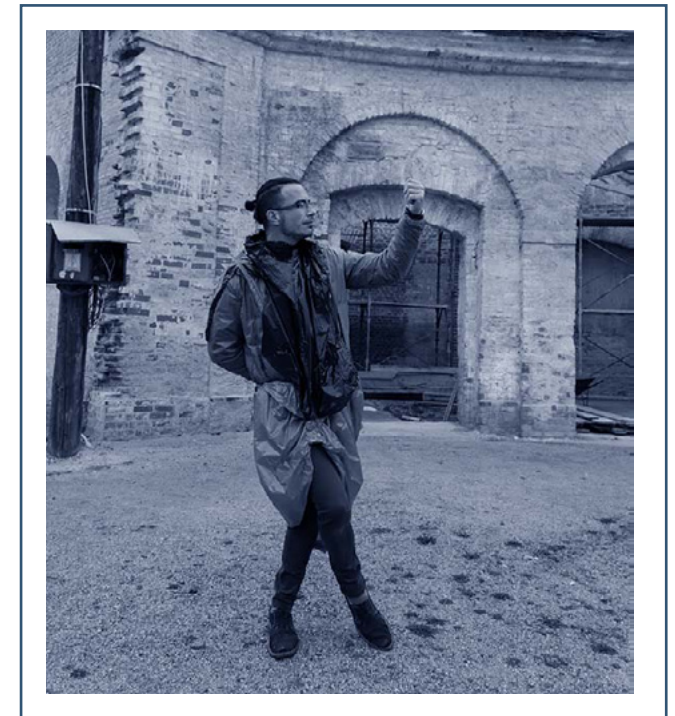
vește? Puteți lucra ca operator turistic sau ghid pentru o agenție de turism, ca ghid într-un muzeu sau puteți înființa o agenție de turism – deși aveți nevoie de o diplomă în management turistic – și, ia ghiciți! – și aceasta poate fi obținută doar printr-un curs cu plată! Puteți lucra și ca PFA. Fiecare decide în funcție de propriile criterii și disponibilități fiscale.

Așadar, **noul ordin nu rezolvă problema de bază**, dar există unele schimbări care ar putea ajuta la „scrobirea reputației profesiei”. Acesta împarte asistența turistică în mai multe categorii (fără a fi exhaustiv, Ordinul 180/2023 NORME METODOLOGICE din 2 august 2023 privind condițiile și criteriile pentru selecționarea, școlărirea, atestarea și utilizarea ghizilor de turism se poate consulta în Monitorul Oficial nr. 734 publicat în 9 august 2023): ghizi turistici locali, care asistă turiștii români în România, ghizi turistici naționali, care asistă turiștii străini în România, turiștii români în străinătate și ghizi turistici specializați în diferite activități: ghizi montani, ghizi de turism ecvestru, ghizi speologi etc. În prima categorie se intră mai ușor, nu este nevoie de altă școală, este suficientă parcurgerea unui curs de specialitate. Acest lucru poate fi util pentru cei care, de exemplu, vor doar să prezinte meșteșugurile locale dintr-o localitate și vor să o facă în mod legal. De asemenea, este mai ușor să se intre și în cea de-a doua categorie, deoarece trebuie doar să se dovedească terminarea liceului, nu e nevoie nici măcar de diplomă de bacalaureat. Bineînțeles, formarea profesională este obligatorie, la fel și cunoașterea unei limbi străine. Pentru a obține o licență de ghid specializat, trebuie să urmați, de asemenea, un curs de formare specific.

Profesia nu a primit aceste modificări cu brațele deschise, în principal din cauza prevederii conform căreia

atestatul de ghid turistic trebuie reînnoit la fiecare 5 ani, iar prevederea nu se aplică pe următorii 5 ani de acum înainte, ci anulează imediat atestatele actuale, care ar trebui clasificate conform noului sistem și distribuite acum, nu peste 5 ani. Contestatarii ordinului au dreptate spunând că legea este retroactivă, ceea ce este neconstituțional, iar ministerul are dreptate că noul sistem ar trebui să îi încadreze cumva pe „vechii” ghizi. În plus, și instituțiile de formare profesională trebuie să-și reacrediteze pregătirea, așa că până nu se ajunge la un acord și până când centrele de formare nu sunt acreditate, discuțiile rămân în toi și cursurile de formare se suspendă furnizate.

...le prezintă și aprofundează cunoștințele studenților în materie de concepte de geografie, istorie și istoria artei...

Ce se va întâmpla? Nu știm. Situația ne amintește de replica mereu valabilă a lui Caragiale: Din două una, dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! Dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale.

Și, după ce am străbătut labirintul birocrăției, să revenim la motivație: **cum este viața unui ghid turistic?** Pur și simplu nu putem să nu enumerăm câteva dintre dezavantaje și avantaje. Stai puțin pe acasă, trebuie să mulțumești niște străini (eventual, prea puțin simpatici), sunt multe probleme de rezolvat, ai responsabilitate și trebuie să fii atent care furnizor de servicii este fix pe cale să te tragă în piept. Și pentru că ultimele propoziții sunt cele care ne rămân în minte, să încheiem cu aspectele pozitive: ai ocazia să călătorești mult și pe gratis și ești plătit, cunoști locuri și oameni noi, îți faci prieteni noi. Ajungi să cunoști alte culturi, nu există monotonie, iar turiștii ajung să cunoască locul prin prisma ta, prin oglinda ta, prin personalitatea ta. Aduci bucurie și experiență unor oameni care poate se află în ultima mare călătorie din viața lor. Îți crezi propriul program și, dacă nu ești un șoricel cenușiu, vei fi celebru!

Călătorii plăcute!

*...noul sistem
ar trebui să îi
încadreze cumva
pe „vechii” ghizi.*

Nu se vede ceea ce e, ci e ceea ce se vede

Kiss-Tamás Ágnes

Omul este o ființă socială preocupată de subzistență, iar comunicarea este un mijloc indispensabil în acest sens. În noul mileniu, internetul a deschis noi posibilități, transformând modul în care comunicăm, făcându-l mai transparent, oferind acces instantaneu la informații și permițând comunicarea directă între actorii comunicatori. Acesta face posibilă reducerea distanțelor în timp, spațiu și dintre culturi, și face ca informațiile să fie accesibile tuturor. Informația a devenit un bun important în viața oamenilor. De aceea, ne străduim să avem informații oportune, autentice și exacte. Iar cel mai valoros punct al acestor informații este modul în care transmitem informațiile pe care le avem.

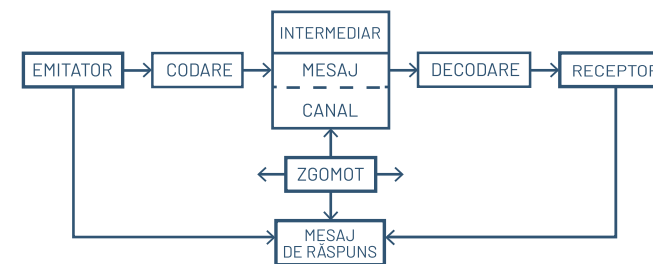
Tehnologia s-a schimbat, schimbându-se și instrumentele pe care le folosim pentru a comunica, colecta, transforma și transmite informații, așa că trebuie să ne adaptăm comunicarea pentru a o face mai eficientă.

Ce vrem să spunem? Cât timp avem la dispoziție? La ce să fim atenți? Sfaturi practice pentru o comunicare eficientă

Comunicarea este un proces compus din mai multe elemente:

- Emițător: persoana care se află în posesia informațiilor pe care dorește să le comunice.
- Receptor: partea care receptează mesajul.
- Mesaj: informațiile pe care dorim să le comunicăm.
- Canal: mijlocul de transmitere a mesajului.
- Cod: ansamblul de semnale care pot exprima un mesaj. De exemplu, limbajul sau codul non-verbal. Este important ca acest cod să fie înțeles și cunoscut atât de către emițător, cât și de receptor.
- Feedback: răspunsul/reacția destinatarului la mesaj.

- Zgomot: orice factor care interferează cu procesul de schimb de informații se consideră zgomot.

Există trei tipuri de comunicare: verbală, non-verbală și vocală. Cuvintele sunt responsabile pentru 7% din conținutul informațional, calitatea vocală (tonul vocii, intonație, volum) pentru 38% și semnalele fizice pentru 55%.

1. Comunicarea verbală

Comunicarea verbală este principalul nostru mijloc conștient de exprimare, punctul nostru de plecare atunci când dorim să comunicăm.

Deschidere:

- Putem începe toate mesajele noastre cu un salut. Este util atunci când există mult zgomot de fond, pentru atenuarea acestuia.
- Putem începe direct cu o poveste, urmată de un salut. Povestea captează atenția publicului. Ascultătorul decide încă de la început dacă este sau nu interesat de subiect, dacă poate sau nu să asculte emițătorul. Dacă nu reușiți să captați atenția de la început, va fi mai greu ulterior.

*În noul mileniu,
internetul a
deschis noi
posibilități,
transformând
modul în care
comunicăm...*

Feedback: Un element valoros al comunicării verbale este faptul că putem simți imediat reacția ascultătorului prin elemente de comunicare non-verbală și verbală: mișcarea capului, poziție corporală, întrebări care ne întrerup, etc.

Să nu spunem tot: Să nu încercăm să acoperim totul, este greu să reușim să facem să pătrundă în mintea publicului mai mult de trei subiecte principale. Să aveți la îndemână o sursă de informații unde poate citi și asculta detaliile. De exemplu, o pagină de web, un videoclip etc.

Povestea: Povestile umane sunt ușor de reținut, dacă sunteți un povestitor bun și aveți o poveste faină de spus! Puteți încerca chiar și dacă nu vă considerați un povestitor bun, dar respectați cadrul, nu vă abateți de la el și să știți exact unde și cum să o legați povestea de mesajul pe care-l redați.

Înțelegerea: Ar trebui să pornim întotdeauna de la ceea ce știe receptorul, nu de la ceea ce știe emițătorul, adică vorbitorul. Persoanele prezente trebuie să înțeleagă despre ce vorbim.

Vocabularul: Atunci când alegeți vocabularul, încercați să fiți cât mai clar posibil pentru publicul dumneavoastră. Încercați să atingeți un nivel mediu în ceea ce privește vocabularul, este important să fiți ușor de înțeles.

Cuvintele: Avem nevoie de termeni tehnici, pentru că lipsa lor ne poate pune la îndoială credibilitatea. Folosiți-i, dar nu uitați că publicul dumneavoastră nu este expert în domeniu.

Să nu fim populari: Să nu fim prea populari, să nu plece lumea cu ideea că vorbitorul a fost atât de amuzant, însă

nu au rămas cu alte informații. Încercați să rămâneți totuși umani, nu fiți nici rigizi.

Cunoștințele: Este importantă calitatea informațiilor pe care le ascultă publicul, cum interpretează informațiile pe care le primește, cum va transmite cunoștințele primite, cum le-a înțeles.

Conținutul: Haideți să nu vorbim despre un subiect pe care nu-l stăpânim. S-ar putea să existe cineva în public care să cunoască mai bine subiectul, ne punem într-o poziție jenantă, ne discredităm cunoștințele reale.

Vocea: Fiți atenți la locul în care vorbiți, la spațiul în care vă aflați, astfel încât să știți cât de încet sau de tare trebuie să vorbiți pentru ca și cei din rândul din spate să vă înțeleagă. Dacă vorbiți într-o cameră mică, adaptați volumul și tonul vocii la mediul înconjurător – este mai ușor să vă jucați cu accentul.

Mimica se naște odată cu ființa umană. Ea arată, exprimă și califică o relație afectivă.

Ritm domol: Să nu turuim. Să ne amintim că publicul doar ascultă și, probabil, aude ceea ce spunem pentru prima dată. Dați-le timp să audă, să perceapă și să înțeleagă.

Publicul: Un aspect important este componența publicului: dacă puteți, încercați să aflați cu cine veți vorbi. Dacă nu există nicio modalitate, încercați să alcătuiți propozițiile astfel încât publicul să înțeleagă despre ce vorbiți. Întotdeauna porniți de la ceea ce știe publicul, nu de la ceea ce știe vorbitorul!

Concizie: Vorbiți într-un mod structurat, evitând propozițiile alambicate, supraîncărcate cu epitete. Când ajungeți la sfârșit, publicul a și uitat începutul și nu va înțelege despre ce vorbiți.

Repetiții: Repetați în oglindă. Obișnuiți-vă să vă folosiți vocea tare și încet. Exersați cu familia, cu prietenii (puțini oameni, mai mulți oameni).

2. Comunicarea nonverbală

Comunicarea nonverbală înseamnă comunicarea prin semne non-lingvistice. Astfel de semne includ mimica, postura corporală, semnele vocale, intervalul, privirea și comunicarea prin mișcare. Utilizarea lor nu este întotdeauna conștientă, dar influențează comunicarea mai puternic decât semnalele lingvistice. Iată cele mai importante mijloace de comunicare nonverbală:

Mimica: Același înțeles este transmis aproape peste tot. Mimica se naște odată cu ființa umană. Ea arată, exprimă și califică o relație afectivă. Nu este neapărat o comunicare conștientă. În viața reală: ni se vor face, cu siguranță, și poze în timp ce ne susținem discursul, așa-dar, să fim curajoși: să le cerem și să ne uităm la ele. Să

studiem expresiile noastre faciale, la început ar putea părea înspăimântătoare, dar ne putem obișnui cu ele și le putem îmbunătăți.

Privirea: Oferă feedback privind înțelegerea, atitudinile emoționale. Rolul ei diferă de la cultură la cultură. Are un rol regulator, în mare parte inconștient. Se disting trei tipuri de bază de privire: sociabilă, intimă și intensă. Implică contactul vizual; cu cât persoana este mai apropiată, cu atât privirea e mai intensă. Există contact vizual minim între persoane străine. Gândiți-vă la doi necunoscuți într-un lift, unde ne uităm?

*Poveștile umane
sunt ușor de
reținut,
dacă sunteți un
povestitor bun
și aveți o poveste
faină de spus!*

Gesturile: Înseamnă mișcare, schimbare de poziție. Sunt mai vizibile decât mimica sau privirea, deoarece pun corpul în mișcare. Din punctul de vedere al funcției lor de reglare, pot însemna chemare, respingere, salut, întâmpinare etc. Reprezintă, în primul rând, gesturile făcute cu capul și cu mâinile. Aceste mișcări au diferite semnificații (mișcarea laterală a capului, capul aplecat, capul ridicat, mâinile fluturând etc.). Toate gesturile pot avea propriile semnificații dacă încercăm să le folosim un pic mai conștient, fără a exagera, dar le putem folosi pentru a sublinia ceea ce dorim să exprimăm prin cuvinte: să susținem, să accentuăm o idee sau să indicăm o direcție.

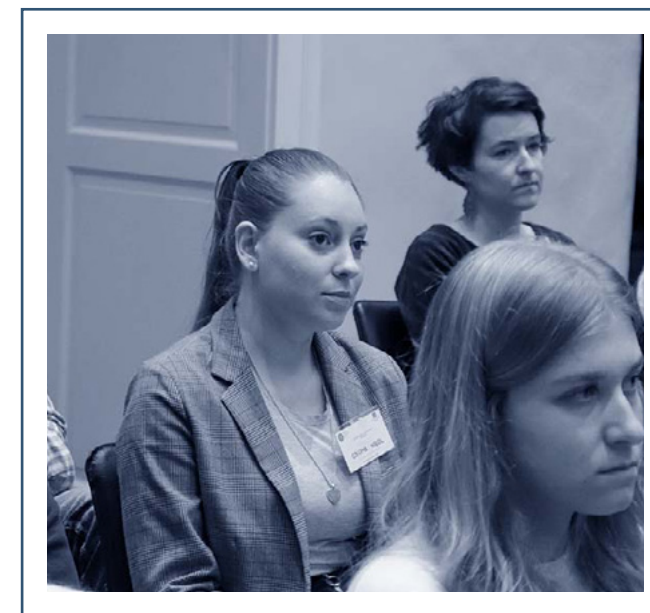
Poziția corporală: În literatura de specialitate, se disting trei poziții diferite: în picioare, așezat și vorbind. În majoritatea situațiilor, acestea reprezintă comunicare inconștientă, dar uneori le acordăm atenție deosebită din anumite motive (de exemplu, în cazul diferențelor culturale). Poziții cu semnificație generală: atunci când ne întoarcem către cealaltă persoană cu tot corpul, cu picioarele, suntem interesați; când stăm drepti, suntem fericiți, mândri; când ne îndoim de spate, suntem triști. În realitate: Asigurați-vă că aveți o postură corectă, nu stați cocoșați (o postură incorectă poate interfera cu respirația și vă puteți trezi rapid fără aer). Asigurați-vă că dacă aveți un material ajutor sau o broșură în mână, să nu vă jucați tot timpul cu ele și nu citiți decât dacă este necesar.

Păstrarea distanței: Nu suntem mereu conștienți de acest aspect, chiar dacă reacționăm întotdeauna când cineva este mai aproape sau mai departe decât ne așteptăm. Simțim inconștient confuzia atunci când cineva se apropie sau se îndepărtează prea mult și încercăm să

discute cu noi o problemă personală. Există patru tipuri diferite de distanțare:

- confidențială, intimă (0-0,5 m): simțul olfactiv, tactil și vizual joacă un rol important.
- personală (0,5-1,2 m): discurs domol, potrivit pentru discuții pe teme personale.
- socială (1,2-3 m): tonul normal al vocii, potrivit pentru a discuta subiecte formale.
- publică (peste 3 m): se adresează unor grupuri mai mari de persoane, la o distanță confortabilă.

Stilul: Este una dintre cele mai conștiente comunicări nonverbale. Stilul unei persoane, modul în care se prezintă poate atrage atenția, poate evidenția sau ascunde punctele forte sau slabe. Necesită conștientizare de sine. Prin stil înțelegem: mască, pictură corporală și facială, coafură, machiaj.

Monumentele prin prisma copiilor, folosind exemplul Castelului Bánffy de la Bonțida

Eke Zsuzsanna

Fundația Transilvania Trust organizează zilele patrimoniului pentru copii la Castelul Bánffy de la Bonțida din 2008, iar în 2022 și-a extins oferta cu o tabără de cinci zile dedicată tot copiilor. Acest text își propune să împărtășească cititorului experiențele și învățămintele dobândite în cadrul acestor două programe, în speranța că alte organizații, proprietari de patrimoniu, organizatori de programe sau ghizi turistici le vor găsi utile și le vor putea utiliza în propriile activități. Trebuie menționat în prealabil că textul nu reflectă punctul de vedere al pedagogului, ci însușează opiniile unui istoric de artă/specialist în domeniul monumentelor istorice. Cu toate acestea, ea ilustrează o abordare care este sensibilă atât la nevoile copiilor, cât și la conservarea pe termen lung a monumentelor istorice și a patrimoniului construit în general.

Pregătire în prealabil

Similar cu ghidajul adulților, pregătirea adecvată și temeinică **este un factor important pentru asigurarea succesului**. Mai mult, fiindcă avem de-a face cu un grup de copii, este extrem de important să ne pregătim în mod adecvat, pentru a putea vorbi la nivelul lor cu scopul de a transmite informațiile în mod eficient, precum și pentru a crea o experiență inedită pentru ei. În primul rând, trebuie să cunoaștem caracteristicile grupului nostru, iar apoi să adaptăm ceea ce avem de prezentat și informațiile pe care le oferim astfel, încât grupul să plece acasă plin de entuziasm și dornic să afle mai multe.

Colectare de date: vârsta grupului

Este esențial să știm cui ne adresăm. Nu este indiferent dacă trebuie să vorbim unor copii cu vârste cuprinse între 6-7 sau 11-12 ani, deoarece aceștia se dezvoltă foarte mult la această vârstă, atât în ceea ce privește cunoștin-

tele, cât și capacitățile lor. Pentru un grup de vârstă mai mică, este o idee bună să prezentăm informațiile într-un mod mai narativ, în cadrul unei povești, și să includem activități care să le reorienteze atenția (de exemplu, probleme de rezolvat, sau chiar exerciții de mișcare pentru a le elibera energia/tensiunea acumulată). Dacă sunt mai în vârstă, ne putem baza pe cunoștințele lor anterioare, motiv pentru care este important să folosim o abordare interactivă, conversațională (cunoașteți?, ați auzit de? etc.) pentru a evalua nivelul lor de cunoștințe. Dacă introducem concepte noi, să ne asigurăm că vom și explica acestea, la nivelul de cunoștințe al grupului.

Colectare de date: mărimea grupului

Un criteriu important este **cunoașterea numărului de persoane din grup**, în special dacă avem un timp limitat la dispoziție. O regulă de bază, nu numai pentru copii: cu cât grupul este mai mare, cu atât mai lent se va miș-

*Nu este indiferent
dacă trebuie să
vorbit unor copii cu
vârste cuprinse între
6-7 sau 11-12 ani,
deoarece aceștia se
dezvoltă foarte mult
la această vârstă...*

ca (de ținut cont în special dacă avem un sit mai amplu și prezentarea se face în mai multe puncte). Mai mult, această regulă fiind valabilă în special pentru grupurile de copii (deși nu exclusiv), cu cât grupul este mai mare, cu atât există mai multe posibilități de distragere a atenției. Din acest punct de vedere, este util să fie prezenți și alți adulți sau profesori, deoarece persoana care va prezenta nu va putea supraveghea copiii în același timp. Prin urmare, dacă trebuie să ghidăm unui grup mai mare, este benefic, sau poate chiar obligatoriu, să fie prezenți mai mulți însoțitori adulți, cu scopul supravegherii copiilor și reorientării atenției acestora.

Colectare de date: alte caracteristici

În plus față de cele de mai sus, **merită să colectăm date suplimentare despre grup**, care ne pot ajuta la adaptarea informațiilor: de exemplu, din ce mediu social sau cultural provin copiii. Ne vom confrunta cu o dinamică ușor diferită în cazul unor școlari din mediul urban sau rural, sau dacă avem de-a face cu un grup care vine din altă zonă geografică sau culturală, sau, în cazul prezentării unui edificiu religios, poate are o religie diferită etc. Toate aceste informații ne vor ajuta să evaluăm măsura în care informațiile care urmează să fie furnizate trebuie să fie detaliate și măsura în care contextul istoric și cultural trebuie să fie prezentat. De exemplu, în cazul Castelului Bánffy, întrebări relevante sunt dacă acești copii au mai fost la castel sau dacă sunt din zonă: în caz de răspuns pozitiv, putem fi aproape siguri că măcar o parte dintre aceștia au mai auzit de sat, de familia Bánffy, cunosc câte ceva despre castel etc. În unele cazuri, este posibil să sosească copii cu nevoi speciale – merită să ne informăm în prealabil dacă este nevoie sau nu de asigurarea accesibilității în unele zone ale sitului sau de alte modificări, pentru a nu exclude, din neatenție sau lipsă de informare, o parte a grupului.

Odată ce avem aceste informații preliminare, putem începe pregătirile.

Adaptarea informațiilor

Mai întâi, **să selectăm informațiile pe care le avem și pe care le considerăm relevante pentru prezentarea monumentului sau sitului**. Ceea ce este valabil pentru adulți, că nu vor reține o mulțime de date istorice, se aplică înzecit copiilor. În funcție de grupa de vârstă, trebuie să identificăm cantitatea de informații pe care dorim să o transmitem. Important: să nu fie foarte multe informații și acestea să fie cât mai interesante posibil. Apoi, trebuie să determinăm ordinea în care vom transmite informațiile și modul în care acestea vor fi grupate. Nu strică dacă facem repetiții înaintea prezentării sau realizăm o schiță. Este de multe ori folositoare dacă încadrăm informațiile într-o poveste sau încercăm să le raportăm la ceva despre care suntem siguri că audiența noastră are cunoștințe sau experiență. În plus, putem să introducem ici și colo povestiri sau detalii interesante. Acestea îi vor ajuta pe copii să fie atenți și să rețină mai bine informațiile. Un aspect important este să identificăm conceptele care ar putea fi necunoscute, în cazul Castelului Bánffy, de exemplu: nobilime, stemă, mitologie, comunism, și să formulăm în prealabil definiții simple, clare, concise, adecvate vârstei grupului.

Ilustrare

Dacă este posibil, **ar trebui să includem în prezentare imagini și videoclipuri**. Desigur, acest lucru depinde de locație și de echipamentul pe care îl avem, dar o simplă fotografie de arhivă, o lucrare grafică sau o pictură, imprimată și laminată (pentru protecție), va evoca trecutul mult mai eficient decât o descriere verbală. Ce să arătăm ca ilustrații: o imagine de ansamblu, fotografii/

gravuri/picturi care ilustrează trecutul clădirii, fotografia/pictura proprietarului sau al unui membru important al familiei etc. Putem să arătăm/identificăm multe detalii interesante astfel și să punem întrebări legate de temă, deoarece și această activitate captează atenția copiilor.

Implicarea altor simțuri

Dacă situația permite, **să completăm auzul și văzul cu alte simțuri**. Este de mare ajutor dacă copiilor li se permite să atingă un obiect sau să miroase ceva – cu cât putem implica mai multe simțuri, cu atât mai interesantă va fi vizita și cu atât mai bine vor reține copiii informațiile transmise.

Interactivitate, dialog

Pe lângă cele menționate, **este important să existe o comunicare continuă bidirecțională**. Însă: să nu punem întrebări doar pentru atragerea atenției asupra anumitor aspecte sau detalii, deoarece putem să ne folosim de întrebări și pentru a evalua cunoștințele grupului, pentru a verifica ce au înțeles și ce nu, iar, dacă suntem pregătiți să ascultăm răspunsurile lor, pentru a-i implica pe copii în mod activ, care astfel vor simți că au contribuit la procesul de explorare, că au investit energie în proces și astfel vor fi mai interesați de ce avem de spus. Dar atenție: dialogul se poate transforma cu ușurință într-o competiție, atunci când unii dintre copii încearcă să monopolizeze atenția cu răspunsuri cât mai fanteziste sau voit șocante. În același timp, trebuie să fim atenți să nu pierdem controlul asupra grupului și vizita să nu se transforme într-o competiție de cine strigă mai tare. În același timp, dacă suntem deschiși să îi ascultăm pe copii, să ne asigurăm că ne concentrăm nu doar asupra mesajului pe

care vrem să îl transmitem, ci să îi auzim, să înțelegem perspectiva lor și să răspundem în mod adecvat.

Formularea întrebărilor ar trebui, de asemenea, să îi ajute pe copii să realizeze, de exemplu, că există multe elemente comune între prezent și trecut. Dar există și multe diferențe. Folosind exemplul castelului: din moment ce castelul este, în esență, o casă de locuit sau o gospodărie mai mare și mai ornamentată, ei bine, ce elemente/spații se găsesc astăzi într-o casă sau un apartament care au existat și acum câteva secole. Aici, de exemplu, putem face o introducere în cultura materială și modul de viață din trecut: cum trăiau oamenii în acest castel pe vremuri, unde dormeau, unde mâncau, ce mâncau într-o perioadă în care nu existau supermarketuri sau magazine, cine producea mâncarea, cine o gătea, cum își petreceau timpul liber când nu existau smartphone-uri, televizoare sau radiouri, cum ascultau muzică, cum comunicau, cum se deplasau când nu

*...cum trăiau
oamenii în acest
castel pe vremuri,
unde dormeau,
unde mâncau...*

să fim mereu flexibili – poate că avem un plan gândit în detaliu, la care am lucrat ore în șir, dar și acesta se poate destrăma într-un minut.

exista mașină. Împreună facem o incursiune în trecut, ne întoarcem într-o vreme în care uneori ne este greu să ne imaginăm cum funcționa viața de zi cu zi și este interesant să descoperim cum se reflectă acest lucru în patrimoniul nostru construit.

Învățarea bazată pe experiență

La această vârstă, învățarea bazată pe experiență și explorarea unor aspecte în mod jucăuș sunt importante. Din acest motiv, una dintre activitățile de la Castelul Bánffy este o vânătoare de comori: copiii primesc un desen al castelului pe care trebuie să lipească autocolante reprezentând diverse valori ale clădirii. Pentru a obține autocolantele, trebuie să răspundă la anumite întrebări bazate pe ceea ce au auzit mai devreme în timpul vizitării castelului (repetând și consolidând informațiile auzite). În plus, uneori primesc anumite sarcini mai ușoare, precum numărarea sau colectarea unor obiecte. Dar li se pot da și alte sarcini sau probleme, ale căror complexitate depinde de timpul disponibil, de circumstanțe și de imaginația noastră.

Recompensarea atenției

Dacă putem, **să răsplătim într-un fel sau altul atenția, participarea activă a copiilor** – nu trebuie să ne gândim la ceva complicat sau costisitor, experiența arată că, de obicei, copiii se bucură chiar și de atenții mai mici. La Castelul Bánffy, celor care participă la vânătoarea de comori, li se oferă o carte pentru copii, dar poate fi vorba și de ceva dulce sau un alt cadou mic. De cele mai multe ori, vânătoarea de comori în sine este o recompensă, deși copiii trebuie să fie de obicei ghidați spre această realizare.

Odihnă, relaxare

Oricât de mult ne-am dori să prezentăm cât mai mult posibil, **trebuie să recunoaștem că atenția copiilor se poate rătăci cu ușurință.** Mai ales dacă avem planificat un program mai lung, merită întotdeauna să includem pauze cu jocuri ghidate sau libere – pauza le poate reîmprospăta mintea și le poate elibera energia/tensiunea acumulată între timp.

Flexibilitate

Ceea ce este foarte important și valabil pe tot parcursul programului, este **să fim mereu flexibili – poate că avem un plan gândit în detaliu** la care am lucrat ore în șir, dar și acesta se poate destrăma într-un minut. Deci, trebuie să fim mereu gata să modificăm, să adaptăm vizita și informațiile care vor fi prezentate, situației date. Ca și în cazul adulților, copiii sunt receptivi la reacțiile și emoțiile noastre, și le vor reflecta.

Prin urmare, iată ce trebuie să avem în vedere atunci, când încercăm să organizăm o vizită ghidată pentru copii: **să ne cunoaștem grupul**, să știm cui ne adresăm și să ne modificăm stilul de prezentare în funcție de nevoi, să oferim un cadru narativ coerent vizitei noastre, să ne folosim de povești, dar putem să introducem și concepte noi, să ilustrăm ceea ce spunem și să implicăm cât mai multe simțuri, să punem întrebări și să creăm un dialog real și constructiv, să concepem activități care să asigure participarea activă a copiilor, să includem pauze, jocuri și, mai presus de toate, să fim flexibili și (foarte) răbdători.

Vă doresc organizare plăcută și experiențe de neuitat!

